

llatinitzada del cognom de Pedro Nunes, matemàtic portuguès que l'inventà (1492-1577); més dades en DECH, s. v. *nonio*.

Nono, nonó, nònuple, nonuplicar, V. nou '9'

NOO-, forma prefixada del mot gr. *νοῶς* 'enteniement', que denota 'facultats intel·lectuals': *noologia, noometria, nooscòpic, noostènic*.

NOPAL, del nàhuatl *nopalli* id. □ 1.ª doc.: Lab. 1839; cf. en castellà ja en 1740.

Lab. (1839) remet a *figuera de moro*, que és una de les denominacions comunes d'aquesta planta d'origen americà. Al País Valencià es diu *figuera de pala* o simplement *palera*,¹ en d'altres parts viuen a més *figuera de pic* o *figuerassa*. La planta no devia ser comuna a la Península Ibèrica abans del S. XVII. El Dr. A. de Laguna en el seu comentari a Dioscòrides (1570) diu que aquesta mena de figuera es troba a Itàlia d'alguns anys ençà i que s'anomena *biguera de la Índia*; evidentment, d'allí fou propagada a Espanya. Quer, *Flora esp.*, 1762-84, ja reporta que fou planta molt coneguda a les costes de Catalunya, València, Múrcia i Andalusia.²

Com indica el DECH (s. v. *nopal*), el P. Sahagún (1532) i el P. Molina (1571) donen el mot *nopalli* com a asteca; Friederici, *Am. Wb.*, 449-50; Robelo, *Dicc. de Aztequismos*, Mèxic 1912, 616-20. Segons aquest el mot es compon de *noç(li)* «tuna» (ja documentat en Sahagún, Molina etc.) i *palli* «cosa ancha, estendida, plana, como es la penca del nopal»; *palli* no apareix a Molina, però la seva existència es pot deduir dels composts *quilatlapalli* «penca de berça o cosa assí» (cf. *quilitl* 'verdura') i *aitlapalli* «ala de ave, o hoja de árbol o de yerva».

¹ A la zona xurra d'Ènguera-Canal de Navarres també *palera*. — ² Veg. Font i Quer, *Plantas Medicinales* (Barcelona: Labor, 1962), p. 164.

Nopuc, un dels noms donats a *cucut*; *AlcM* el localitza a Massalcoreig; com en el cas de *cucut*, *nopuc* és una imitació del crit d'aquest ocell.

NORA, I, 'muller del fill', del ll. vg. NÖRA, que va substituir el ll. cl. NÖRUS, -ŪS, id. □ 1.ª doc.: S. XIII.

D'ús general en totes les èpoques (*CostTort.*, ed. Oliver, p. 175; Muntaner, c. 17, ed. Col. Pop. Barc. I, 47; 1398 Ll. d'Aversó, 347; StVicentF I, 216; *Spill*, 10544; *Tirant*: tres exemples en DAG; 1575 OPou, *TbPu.*, 158 etc.)¹ i representat en totes les llengües romàniques, llevat del rètic i el francès modern. La forma clàssica NÖRUS no ha deixat descendència; NÖRA, que ja figura en l'*Appendix Probi*, és la que ha predominat pertot, llevat del romanès que ha partit de NÖRUS (documentat en el CIL IX, 2450) i del sard, amb algun dialecte italià, que han continuat la variant NÖRA.

La base indoeuropea immediata de la forma llatina no és clara i dues teories principals es disputen l'ex-

plicació de NÖRA. Segons alguns una forma originària NORUS (resultat de la coneguda llei fonètica de ū > o, com en FORE < FŪ-SE, ROBŪRIS al costat de ROBUR), s'hauria continuat en llatí vulgar (essent alterat després en NORA a causa del sexe femení), mentre que el llatí clàssic va preferir la forma excepcional NURUS, deguda a una espècie de metafonía causada per la -U final: així opinen Sommer, Densuşianu, Ernout (*Éléments Dialectaux*, 204, i Ernout-M.), i Niedermann (ASNSL CXXIV, 456). D'altra banda, M-L. (ASNSL CXXIV, 381-2, REW, 6000), Walde-H. i altres (vegeu aquest darrer diccionari) prefereixen explicar NÖRUS i després NÖRA per una contaminació de SÖCRUS (després SÖCRA) 'sogra', potser ajudat per NÖVIA 'núvia'.²

Com s'ha indicat en DECH (s. v. *nuera*) les raons que s'han expressat a favor o contra d'aquelles teories poden tenir poc valor probatori: per exemple no és decisiu dir que si NÖRUS fos arcaic i fonètic hauríem de trobar més testimonis d'aquesta forma i més antics, puix que ignorem en molts casos per què una forma va restar relegada al llenguatge vulgar, i un cop que això ocorria és natural que manqui en els textos d'un idioma de tendències tan aristocràtiques com el llatí; al capdavant NORUS i NORA estan ja documentats en l'Antiguitat. En tot cas, emperò, la segona tesi rep suport de la flexió NÖRUS, -ŪS, la qual prova definitivament que aquest mot va experimentar la influència forta de SÖCRUS, -ŪS, des d'antic, atès que les altres llengües indoeuropees postulen formes corresponents a SNUSO- (gr. *νυός*, arm. *nu, nuoy*) o a SNUSĀ (scr. *snušā*, ags. *snoru* etc.), però no a un *SNUSU-; a favor de la influència de *növía* es pot citar la forma *noria* que apareix en certs dialectes italians (VRom. XI, 238, n. 2), però tampoc és decisiu.

¹ *AlcM* dóna d'Eivissa aquest sentit secundari: 'cap de budell molt gruixut del porc, que es farceix de pasta de botifarra negra'. — ² No guanyem, és clar, res amb la nova idea de Rohlfs (*Hist. It. Gr.*, § 68) d'explicar NÖRUS (d'on després NÖRA) per la influència d'un *SÖRUS, vulgar en lloc de SOROR 'germana'. Però l'existència de *SORUS és inversemblant i les formes dialectals italianes que li atribueix Rohlfs no justifiquen aquesta hipòtesi.

NORA, II, ant. 'sínia', de l'àrab *nā'ūra* id. □ 1.ª doc.: S. XIII.

Apareix en *CostTort.*: «Tot hom pot fer --- e'l flum d'Ebre, e en les altres aygues --- molins --- Poden encara fer *nores*, çuts, e cèquies e pexeres, on pusquen pendre les aygues per tots locs» (ed. Oliver, p. 394); després en el *Spill* del valencià JRoig (c. 1460): «[Les dones] són oripell / E brut estany; / Portes de bany, / E de riu *nores*, / Són cantiplores, / Grunyents poligues» (v. 7795),¹ i en dos documents de 1468 i 1486 citats per *AlcM* de l'Arxiu General de València. Fou mot essencialment de la zona de València, Tortosa i la Ribera de l'Ebre;² una variant *nafora* viu avui a Mequinensa,³ forma que evidentment és una continuació de l'antic *nabora* que figura en dos documents de 1491 i 1499 de les terres de l'Ebre (*Al-And.* XIV, 334). *Nora*